

אדם המזיק כשישן

סוגיית הגמ' ד. ותוד"ה כיון. תור"פ. כז: תוד"ה ושמואל. ר"ח שם.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא קמא פרק ב

גמ' א"ר יצחק מתניתא בשהיו שניהם ישינים אבל אם היה אחד מהן ישן ובא חבירו לישן אצלו זה שבא לישן אצלו הוא המועד:

פני יהושע מסכת בבא קמא דף ד עמוד א

בד"ה כיון דכייף ופשיט אורחא הוא בירושלמי יש וכו'. וכוונתם בזה מבואר דאם נאמר שחייב אף בכלים שהונחו שם אחר שישן לא שייך לומר אורחא הוא אבל בכלים המונחים קודם שישן שייך שפיר אורחא שהיה לו להרחיק כדי כפיפה ופשיטה:

חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף פב עמוד ב

ומצאתי בתוס' בב"ק (כ"ז ב') שמפרשים אותה (המעביר חבית ממקום למקום ושברה) משום אדם המזיק, וא"כ למה פטרוהו לדברי האומר אנוס הוא והלא אדם מועד לעולם בין באונס בין ברצון, והם השיבו שאינו חייב באונסין גדולים וסמכו אותה מן היר' שאמרו בישן ובא חבירו וישן אצלו הוא המועד, ואי אפשר להעמידה דהתם משום דשני פשע בעצמו, וכן מה שאמרו באם היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון וכולה מתני', וכן מה שאמרו לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, כלם כשהם אדם המזיק משום פשיעה דניזק פטרו בהם, או שהם בור וכגון שהלה נתקל בו, ואין להאריך כאן, ועוד הביאו טבח אומן שקלקל דפטור בחנם ואמאי אדם מזיק הוא, וכי נמי סבירא לן אנוס הוא ליחייב, וזה ודאי קשה עליהם דכיון דמיחייב בשכר אלמא כעין גנבה ואבדה הוא ולא אונס גדול ולא אונס קטן הוא ופטרוהו בחנם, אלא שאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק, וסוף דבר כיון שהזכירו חכמים באונס נזקין אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם (ב"ק כ"ו ב'), ונפל מן הגג ברוח שאינה מצויה (שם כ"ז א') הרי הזכירו סוף האונסין כלם, דרוח שאינה מצויה אפילו כאותה של אליהו במשמע, דרוח מצויה הזכירו לענין ש"ח אבל רוח שאינה מצויה לא הזכירה בתלמוד אלא לענין אונס דהוא מן האונסין הגדולים שבעולם, ואין כאן מקום להאריך בזה יותר מדאי.

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א

אדם מועד לעולם בין שוגג ב בין מזיד בין ער בין ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם מן היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם בשנים שישנו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חבירו או קרע בגדו אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכב בצדו זה שבא באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור, וכן אם הניח כלי בצד הישן ושברו הישן, פטור שזה שהניחו הוא המועד שפשע.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכא

[ז] בד"א שישן חייב, בשישנו שניהם כאחד ונתהפך אחד מהם על חבירו והזיקו או קרע בגדיו. אבל אם היה אחד ישן, ובא חבירו ושכב בצדו, זה שבא באחרונה חייב אם הזיק לראשון. ואם הראשון הזיקו, פטור. (ח) והוא הדין בכל אונס גדול כזה, פטור המזיק (ר"י נל"א ח"ב). וכן אם הניח כליו בצד הישן, ונתהפך עליהם ושברם, פטור, שזה שהניחם בצדו {ט} פושע הוא במה שהניחם בצדו.

מנחת שלמה

אבל אם הניחם אדם אחר, ולא בעל הכלים, בזה יהיה חילוק, שלשיטת התוס' יהיה פטור משום אונס, אבל לשיטת הרמב"ן יהיה חייב דאין כאן רשות. ולשון הרמב"ם וכן אם הניח כלי בצד הישן פטור, שזה שהניחו הוא המועד שפשע. והוא כדעת התוס', שאפילו הניחו אדם אחר פטור הישן. ולשון השו"ע שהניח כליו משמע כרמב"ן. ולשון התוס' כאן דהם גרמו לו צ"ע, שדי לו שהוא אנוס ומה צריך להוסיף שהם גרמו לו, ומשמע שאפילו אם אונס היה חייב, מ"מ יהיה פטור, אם יש מי שפושע יותר ממנו. ונראה שהמניח את הכלים בצד הישן חייב לשלם מדין אש, שהוא כמקרב כלים אצל האש.